

RAN-2201002503020046
T.Y.B.A. (External) Examination March - 2026
Sanskrit (Paper - 11)
ધર્મશાસ્ત્રં એવં ન્યાયશાસ્ત્રં એવં વ્યાકરણં
1. યાજ્ઞવલ્ક્યસ્મૃતિ 2. તર્કભાષા કેશવમિશ્ર
Time: 3 Hours]
[Total Marks: 100

સૂચના : / Instructions (1) ઉપરોક્ત દર્શાવેલ વિગતો ઉત્તરવહી પર અવશ્ય લખવી. Fill up strictly the above details on your answer book	Seat No.: Student's Signature
---	--

પ્ર.1. અ. ટૂંકમાં જવાબ આપો. (7 માંથી 5)
10
Q.1. (A) Answer in brief (5 out of 7)
10

1. ન્યાયદર્શનમાં કેટલા પદાર્થની ચર્ચા છે? તેમાંથી કોઈપણ પાંચના નામ આપો.
How many objects are discussed in Nyaydarshan ? Name any five of Them.
2. તર્કભાષામાં કેટલા પ્રમાણોની ચર્ચા છે? તેના નામ જણાવો.
How many proportions are discussed in Tarkbhasha. Give name it.?
3. હેત્વાભાસ એટલે શું?
What is Hetvabhasa ?
4. 'પ્રમા' અને 'અનુમાન' નું લક્ષણ જણાવો.
State the feature of 'પ્રમા' and 'અનુમાન'
5. 'વાદ:' નું લક્ષણ જણાવો.
State the feature of 'વાદ:'
6. દુષ્ટ સાક્ષીના કોઈપણ બે લક્ષણો આપો.
Give any two characteristics of an evil witness.
7. વ્યવહારને તપાસવા રાજાએ કેવા પ્રકારના સભાસદોને નિમવા જોઈએ.
What kind of councilors should the king appoint to check transactions?

પ્ર.1. બ. ગદ્યખંડનું સંસ્કૃતમાં અનુવાદ કરો. (4 માંથી 2)
10
Q.1 (B) Translate Gadyakhand into Sanskrit. (2 of 4)
10

1. સૂર્યના ઉદય પૂર્વે ઉષ્નકાળ થાય છે. ઉષાના ઉદયે કૂકડાઓ ઉચ્ચ સ્વરથી બોલે છે. પછી સવારે છ વાગ્યે સૂર્યોદય થાય છે. સૂર્યના ઉદય અને અસ્ત સમયે આકાશ લાલ હોય છે. સવારે પક્ષીઓ વનમાં, બગીચામાં અને વાડીમાં જાય છે. ત્યારે ભમરાઓ પુષ્પો અને લતાઓ ઉપર ગુંજે છે.
2. સજ્જનોના અને પંડિતોના ઘરોમાં પોપટો સારા વચનો બોલે છે. તેનાથી છોકરાઓ સુંદર ચરિત્રવાળા બને છે. તેના મધુર શબ્દો બાળકો અને મનુષ્યોને પ્રસન્ન કરે છે. પોપટ રમણીય પક્ષી છે. તેથી મનુષ્યો તેને પાંજરામાં પાળે છે.

3. કબુતર ગામમાં અથવા નગરમાં રહે છે. કબુતરનો વર્ણ સફેદ અને ધૂળિયો હોય છે. કબુતર ફળો અને ધાન્યના કણો ખાય છે. મનુષ્યો પુણ્ય માટે અન્નના દાણાઓ કબુતરને આપે છે. કબુતરનું દર્શન મંગળ મનાય છે. તેના દર્શનથી કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે.
4. બધા પક્ષીઓમાં હંસ શ્રેષ્ઠ તેનો રંગ સફેદ છે. તે સરસ્વતીનું વાહન છે. તેથી સરસ્વતી હંસવાહિની કહે છે. હંસો હિમાલયની પાસે માનસરોવરમાં રહે છે. હંસને કમળો અત્યંત ગમે છે. ઘાશુ કરીને હંસ દુધ અને પાણીને છુટુ પાડે છે.

પ્ર.2. અ. અનુવાદ કરો. (5 માંથી 3)

12

Q.2. (A) Translate. (3 out of 5)

12

1. શ્રુતાધ્યયનસંપન્ના ધર્મજ્ઞાઃ સત્યવાદિનઃ।
ધર્મશાસ્ત્રાનુસારેણ ક્રોધલોભવિવર્જિતઃ॥
2. સ્મૃત્યોર્વિરોધે ન્યાયસ્તુ બલવાન્ વ્યવહારતઃ।
અર્થશાસ્ત્રત્તુ બલવદ્ધર્મશાસ્ત્રમિતિ સ્થિતિઃ॥
3. દેશદેશાન્તરં યાતિ સૃક્ષિકા પરિલેહિ ચ।
લલાટં સ્વિદ્યતે ચાસ્ય મુખં વૈવર્ણ્યમેતિ ચ॥
4. રાજઽધર્મર્ણિકો દાપ્યઃ સાધિતાદૃશકં શતમ્।
પઞ્ચકં ચ શતં દાપ્યઃ પ્રાપ્તાર્થો હ્યુત્તમર્ણિકઃ॥
5. પિતરિ પ્રોષિતે પ્રેતે વ્યસનાભિપ્લુતેઽપિ વા।
પુત્રપૌત્રૈર્ઋણં દેય નિહ્વવે સાક્ષિભાવિતમ્॥

પ્ર.2. બ. વિવરણ કરો. (3 માંથી 2)

08

Q.2. (B) Explain. (2 of 3)

08

1. યદાહ ભાષ્યકારઃ ‘ત્રિવિધા ચાસ્ય શાસ્ત્રસ્ય પ્રવૃત્તેરુદ્દેશો લક્ષણં પરીક્ષા ચેતિ’।
2. કિં પુનઃ કારણમ્? સાધકતમં કારણમ્।
3. સત્યમ્ દ્વિવિધા સમ્બન્ધઃ 1) સંયોગઃ 2) સમવાયશ્ચેતિ।

પ્ર.3. ‘ધર્મ’ શબ્દની વિભિન્ન વ્યાખ્યા આપી, ધર્મશાસ્ત્રની ઉત્પત્તિ અને વિકાસની ચર્ચા કરો.

20

Discuss the origin and development of Dharmashastra, giving different definitions of the word 'religion'.

20

અથવા

પ્ર.3. તર્કભાષાના આધારે પ્રમાણો જણાવી પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ એટલે શું? તેના સંનિકર્ષની ચર્ચા કરો.

20

What is direct proportion based by Tarkbhasha.? Discuss its implications

20

પ્ર.4. અસાધારણવ્યવહાર માતૃકાપ્રકરણમ્ ના આધારે (વ્યવહાર) ઉકેલવાની પદ્ધતિની ચર્ચા કરો.

20

Discuss the method of solving nyaya (વ્યવહાર) based on અસાધારણવ્યવહાર માતૃકાપ્રકરણમ્

20

અથવા

પ્ર.4. તર્કભાષાના આધારે હેત્વાભાસના પ્રકાર જણાવી. અસિદ્ધ હેત્વાભાસ વિશે સવિસ્તાર ચર્ચા કરો.

20

State the type of ‘હેત્વાભાસ’ By ‘તર્કભાષા’ And Discuss in detail about ‘અસિદ્ધ હેત્વાભાસ’

20

પ્ર.5.	ટૂંકનોંધ લખો. (4 માંથી 2)	20
Q.5.	Write a short note. (2 out of 4)	20
1.	દુષ્ટ સાક્ષીના લક્ષણો. Characteristics of an evil witness.	
2.	યાજ્ઞવલ્ક્યનું જીવન. Life of Yajnavalkya.	
3.	વાદ-છલ-જાતિ-નિગ્રહસ્થાનનિ। tell about 'વાદ-છલ-જાતિ-નિગ્રહસ્થાનનિ'	
4.	તર્કભાષાના આધારે કારણના પ્રકારના પ્રકાર જણાવી. સમવાયી કારણને સમજાવો. A discussion of reason based on logic.	